

วัฒนธรรมป่าจาก ชุมชนลุ่มน้ำปากพนัง :
กรณีศึกษาร้านบางพระ ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

โดย

นายสันติ อิศรพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2550

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

วิทยานิพนธ์

ของ

นายสันติ อิศรพันธุ์

เรื่อง

วัฒนธรรมป่าจาก ชุมชนลุ่มน้ำปากพ่อง :
กรณีศึกษาบ้านบางพระ ตำบลปากแพรก อำเภอปากพ่อง จังหวัดนครศรีธรรมราช
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาชนบทศึกษาและการพัฒนา

เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรศรี งามวิทยาพงศ์)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ประเสริฐ แแรงกล้า)

กรรมการวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ สายใจ คุ่มขนาน)

ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

(รองศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ นีร์ภูรักษ์)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง " วัฒนธรรมป่าจาก ชุมชนลุ่มน้ำปากพนัง : กรณีศึกษาร้านบางพระ ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงการใช้ประโยชน์จากป่าจาก ความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศป่าจากกับชุมชน การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากป่าจาก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าจากและผลกระทบต่อชุมชนในลุ่มน้ำปากพนัง การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม ส่วนใหญ่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับป่าจากในลักษณะต่างๆ อาทิ ผู้ทำน้ำตาลจาก ทำน้ำส้มจาก ผู้เย็บจากดับมุงหลังคา ผู้ตัดใบจากสำหรับมวนบุหรี่ ตลอดจนผู้ที่หาปลาในคลอง ซึ่งมีทั้งสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและแบบสนทนากลุ่ม พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและระบบนิเวศ โดยนำเสนอผลการศึกษาในลักษณะการพรรณนาความ (Description Method)

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านบางพระในยุคที่ระบบน้ำในแม่น้ำปากพนังยังเป็นปรกติ นั้น มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศป่าจากอย่างแน่นแฟ้น เนื่องจากป่าจากเป็นฐานรากของระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนมาตั้งแต่ต้น นอกเหนือไปจากการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักแล้ว การทำน้ำตาลจาก การเย็บจากดับมุงหลังคา และการหาปลาในคลอง นับเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างพออยู่พอกินมาเป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในระบบนิเวศป่าจาก และมีภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากป่าจากเพื่อตอบสนองต่อวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างกลมกลืนตลอดมา

ต่อมาเมื่อมีปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าจากและส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ปัจจัยแรกคือ สถานการณ์น้ำท่วม เมื่อปี พ.ศ. 2532 ซึ่งมีผลทำให้พื้นที่ป่าจากและนาข้าวถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นบ่อกึ่งเป็นจำนวนมาก โดยเฉลี่ยครอบครัวละไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ ในขณะที่เดียวกันปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนสูญเสียต้นจากพันธุ์ดีไปไม่น้อย ปัจจัยต่อมาคือ เมื่อมีการปิดประตูระบายน้ำในโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง เมื่อ พ.ศ.2542 เพื่อแยกน้ำจืดและน้ำเค็มออกจากกัน ส่งผลให้ระบบนิเวศสามน้ำที่เคยหล่อเลี้ยงชุมชนมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะเป็นอาชีพจากป่าจากและการประมงในคลอง (แม่น้ำปากพนัง) อันเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก

ผลจากปัจจัยแรกแม้จะทำให้ชุมชนเกิดภาวะชะงักงันไประยะหนึ่ง แต่ก็ถือว่ามีได้ส่งผลกระทบต่อในระยะยาวหรือสั้นคลอนต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างรุนแรงเท่ากับปัจจัยที่ 2 ซึ่งว่าด้วยการเปลี่ยนไปของระบบนิเวศในลุ่มน้ำปากพนัง ทั้งนี้ ผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าจากบ้านบางพระ

หลังการเปลี่ยนแปลงของกระแสน้ำ พบว่า ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ตันจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำตาย เป็นหย่อมๆ ตันจากมีอัตราการทำให้น้ำหวานน้อยลง มีเห็บน้ำและหอยเชอรี่ระบาดมาก มีวัชพืชน้ำ จำพวกผักตบชวาเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จำนวนและชนิดพันธุ์สัตว์น้ำลดลงส่งผลให้อาชีพประมงพื้นบ้านทุกประเภทต้องยุติไป

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้นำไปสู่การปรับตัวของชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ดังจะเห็นได้จากการมีอาชีพต่าง ๆ เกิดขึ้น อาทิ การเลี้ยงปลานิลในบ่อกึ่งเก่า การปลูกผักสวนครัว การจักสานวัสดุจากต้นจาก นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งได้กลับไปสู่ฐานทรัพยากรดั้งเดิมของชุมชนนั่นคือ การทำนาและทำน้ำตาลจาก อย่างไรก็ตามในส่วนของการดำเนินชีวิตการกินอยู่ยังพบว่า ชุมชนยังใช้ประโยชน์จากต้นจากในวิถีชีวิตประจำวันอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ น้ำผึ้งจาก น้ำส้มจาก การนำลูกจากอ่อนมาประกอบอาหาร การนำไปจากอ่อนมาฆวนหรือ ตลอดจนถึงการนำส่วนต่างๆ ของต้นจากมาใช้สอย

ผลการศึกษาสามารถสรุปทเรียนได้ว่า การที่จะให้ชุมชนกลับไปมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและระบบนิเวศอย่างยั่งยืนนั้น ปัจจัยที่สำคัญยิ่งคือ ภูมิปัญญาและองค์ความรู้เกี่ยวกับฐานทรัพยากรของคนในชุมชน ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องสมดุลงกับธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ความยั่งยืนของชุมชน ซึ่งการพัฒนาทั้งหลายทั้งปวงจำต้องคำนึงถึงความมั่นคงในส่วนนี้ก่อนเป็นเบื้องต้น ในขณะที่เดียวกันชุมชนต้องไม่ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาไม่ว่าในกรณีใดๆ ในทางกลับกัน ชุมชนจะต้องได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมอันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนานั้น ดังนั้น การที่ชุมชนกลับไปสู่ฐานทรัพยากรดั้งเดิมย่อมหมายถึงการหวนคืนสู่ศักดิ์ศรีของชุมชนที่มีอยู่แต่เดิม อันสอดคล้องกลมกลืนกันทั้งธรรมชาติ ระบบนิเวศ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

Abstract

The purpose of this research is to study the use of the Nipa palm grove ecosystem by the community at Bann Bang Pra in the Pak Phanang basin, Nakhon Si Thammarat. It is also to study the changes of the community's livelihood as the ecosystem of the Nipa grove changed. This is a qualitative research conducted by interviews, group discussion and observation of the community ways of life and of the Nipa grove environment. The samples are people who make their livelihood from Nipa palm grove : Nipa sap sugar; vinegar; roofing material; cigarette wrap material; fishing in the estuary. The findings are presented in a descriptive method.

The findings are :

1. When the Nipa palm grove was in its original condition, the community's livelihood depended quite heavily on the ecosystem of Nipa palm grove. Besides rice farming, people of Bann Bang Pra had depended on the Nipa grove for food and additional income for generations. In addition, the community had learned to live harmoniously with their environment and had managed the natural resources essential to their ways of life to keep the ecosystem healthy.

2. The Nipa palm grove ecosystem of Bann Bang Pra began to change in 1989 when prawn farming was introduced. Parts of the grove and rice farms were dug up and turned to ponds. The average land change was about 10 rais per family, thus a heavy loss of producing Nipa palms.

In 1999, the Pak Phanang Basin Development Project was implemented. The Project's water gates had prevented salt water from the sea to mix with fresh water in Pak Phanang estuaries. Thus drastically changed the brakish water ecosystem of the Nipa palm grove.

Prawn farming had caused change in loss of Nipa palms and mangrove land but did not caused dramatic changes in the ecosystem. The water gate that separated salt water from fresh water in the Pak Phanang basin has taken heavy toll on the ecosystem. Nipa palms which grow in brakish water produced less sap and in places died out. Pests such as apple snails (*Pomacea canaliculata*) increased while

marine lives decrease, some disappeared. This had a great impacts on the livelihood of the community.

Some of the community adapted by turning the obsolete prawn farms to fish farms; some turned to vegetables farming; some turned to weaving and basketry. But as a whole, the community still relied heavily on the Nipa palm such Nipa sugar and vinegar, palm fruit and palm leaves.

In conclusion, harmonious living of the community and its environment depends greatly on the knowledge and understanding of the ecosystem and the management of natural resources. Any development plan should take this aspect of the community as priority consideration. The community should be able to benefit from development progress but at the same time their origin, their cultural roots and their environment should not be destroyed for the sake of progress.

กิตติกรรมประกาศ

หากเราได้ศึกษาชีวิตและงานของศิลปินเอกไม่ว่าสาขาใดก็ตามทั้งในระดับสากลหรือระดับประเทศ เราจะเห็นได้ถึงความอลังการของผลงานและความยิ่งใหญ่ของท่านเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้เราลดความอหังการในตนเองลงในระดับหนึ่ง และมองตนเองเป็นส่วนที่น้อยนิดเหลือเกินเมื่อเทียบกับจักรวาลอันกว้างใหญ่ไพศาล เช่นเดียวกับที่ผมกำลังมองว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นเพียงลมหายใจหนึ่งของชีวิตเท่านั้น หากแต่เป็นการหายใจในจังหวะยาว ๆ จนในบางครั้งเจ้าของร่างจวนเจียนจะเอาตัวไม่รอดเสียด้วยซ้ำไป ดังนั้น จึงไม่ยากกล่าวอ้างถึงความสำเร็จใด ๆ ให้เกินงาม หากเป็นเพียงปรากฏการณ์อันลุ่ม ๆ ดอน ๆ ที่มีความเจ็บปวดเป็นเพื่อนเล่น โดยมีสำนักแห่ง “ความรับผิดชอบ” กำกับอยู่

โอกาสนี้ผมขอขอบคุณ คณะอาจารย์ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกท่านที่มีส่วนอย่างสำคัญในการให้ความรู้และให้สิ่งดี ๆ อย่างอเนกอนันต์ ตลอดถึงบุคลากรทุกท่านที่อำนวยความสะดวกอย่างดี และเป็นกันเองเสมอมา

โดยเฉพาะอาจารย์ประเสริฐ แรงค์กล้า อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ติดตามการทำงานของผมอย่างคงเส้นคงวามาโดยตลอด ในขณะที่เดียวกันก็ขอขอบคุณ รศ. สายใจ คุ่มขนาน และ ผศ. ดร. อรศรี งามวิทยาพงศ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในสาระสำคัญหลายตอนของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (หอสมุดปริทัศน์ พนมยงค์) แหล่งพักพิงทางปัญญาที่ผมมีความสุขทุกครั้งเมื่อได้มาเยือน ซึ่งมีทั้งเพื่อนพ้องน้องพี่ที่เคยร่วมงานกันมาให้ผมอุ่นใจ ไม่ว่าจะเป็นพี่ชูมาน พี่แอ้ว (ประไพพรรณ) พี่ศรีจันทร์ พี่แจ้ว (ภารดี) พี่จิม (จรีรัตน์) พี่จิง (ตัวประสานสำคัญในทุกเรื่อง) คุณสุดใจ คุณโสรัตน์ คุณกรศิริ คุณบังอร คุณพวงทอง คุณสำรวย น้องฝน (มีนา) ฯลฯ และอีกมากมายหลายท่านซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้หมด ณ ที่นี้ ที่เอื้อเฟื้อและมีไมตรีตลอดมา

โดยเฉพาะพี่ชูมานหรือ “พี่ชู” นั่นถือเป็นบุคคลในดวงใจที่ผมแอบเฝ้าหวังมานานแล้ว ว่าอยากจะได้สำนวนภาษางามๆ มาประดับงานสักชิ้นหนึ่ง ที่สุดพี่ชูก็เต็มใจและยินดี จึงเป็นที่มาของ Abstract ฉบับนี้ ขอขอบคุณอีกครั้งครับ

ขอขอบคุณพี่ใหม่ (เพ็ญศิริ) คุณวรรณภา และคุณชาญชัย แห่งโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ช่วยเหลือด้านพิสูจน์อักษรด้วยความเต็มใจ และมีไมตรีต่อผมตลอดมา

ขอขอบคุณพายุและนุ้ย แห่งสำนักทะเบียนฯ อันเนื่องมาจากถูกจู่โจมในยามวิกาลจนนำไปสู่ “ค่าคืนอันเหนือยล้ำ” ที่ผมต้องจดจำและซาบซึ้งไปอีกนาน

ขอขอบคุณน้องๆ ชาวชนบทที่เป็นห่วงเป็นใย อาทิ ปรากฏการ วีระศักดิ์ โดยเฉพาะยุพา ที่ขยันส่งไปสการ์ดสวย ๆ มาถามไถ่และเป็นกำลังใจอยู่เสมอ

ลงไปยังดินแดนอันเป็นด้ามขวาน ขอกราบขอบพระคุณ ท่านพระครูสถิตศีลาจารย์ (ทิน จิตฺตม โม สมณศักดิ์ล่าสุดคือ พระมงคลพุทธญาณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดบางพระ ปัจจุบันเป็น เจ้าอาวาสวัดรามประดิษฐ์ อำเภอปากพนัง เนื่องจากผมไปสัมภาษณ์ท่าน เมื่อต้นปี พ.ศ. 2549 นับเป็นบุญของผมที่ได้ฟังเรื่องราวอันเต็มไปด้วยสาระในอดีตจากปากของท่านโดยตรง นอกเหนือไปจากการบ้านที่ผมเตรียมไป นอกจากนี้ยังได้สนทนากับท่านพระครูบริหารสังฆกิจหรือ "ท่านวี" ผู้เมตตาผมตลอดมาแจกเช่นลูกแก้วผู้เป็นโยมพ่อของท่าน

จากอารามจึงเข้าสู่เคหะ ขอขอบคุณพ่อแม่พี่น้องชาวบ้านบางพระทุกท่าน ที่ให้ความเมตตาและเป็นกันเองทุกครั้งที่ได้ลงพื้นที่ อาทิ ลุงนันต์ ลุงสุข ป้าเยียม ป้าเป็ยน น้าหอม ผู้ใหญ่วุด พี่เสริมสุข ชะลอ เล็ก-สาลี พี่รงค์ ฯลฯ และที่ซาบซึ้งในพระคุณตลอดไปคือครอบครัว ลุงนันต์-ป้าสาคร ฝอยทอง และครอบครัวลุงสุข-ป้าเป็ยน อินทานนท์ ที่ผมไปกินไปนอนเสมือนเป็นลูกหลานคนหนึ่ง และโอกาสที่ผมขอแสดงความอาลัยต่อการจากไปของลุงเขียน (อายุ 80 ปี) สามปี ป้าเยียม ที่หลังจากผมไปสัมภาษณ์ท่านเพียงเดือนเศษท่านก็เสียชีวิตลง

นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่ระบุไว้ในตัวเล่มแล้ว ผมประสงค์จะให้ การศึกษาครั้งนี้เป็นการ "คารวะบรรพบุรุษ" ไปในคราวเดียวกัน เนื่องจากเทือกเถาเหล่ากอของผม นั้นโดยเฉพะสาแหรกฝ่ายแม่ล้วนเติบโตมากับป่าจาก ยังชีพอยู่ภายใต้ระบบนิเวศป่าจากของกลุ่ม น้าปากพนังตลอดมา เบื้องลึกแห่งความคิดคำนึงผมอยากให้พ่อแม่ได้รับรู้ว่า หลานคนนี้ยังจดจำ และประทับใจในรสชาติของงบน้ำผึ้งจากที่พ่อแม่ทำไว้ให้กินบ่อยครั้งยามเมื่อกลับมาจาก โรงเรียน ในขณะที่ขนมจากฝีมือแม่เดาก็อร่อยไม่แพ้กัน นอกจากนี้ ภาพของแม่เดากำลังนั่งเย็บ จากอยู่ที่ใต้ถุนบ้าน เสมือนผู้ปฏิบัติธรรมอันเคร่งครัดนั้นยังอยู่ในความทรงจำของผมเสมอมา แม้กาลเวลาจะผ่านไปเนิ่นนานก็ตาม บางครั้งผมรู้สึกว่าการกลับคืนสู่ "รากเหง้า" ทำให้เราเป็นสุข และอิมเอมในอารมณ์ได้อย่างน่าอัศจรรย์

ไม่ว่าในโอกาสใดก็ตาม ผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญสำหรับผมก็คือ "ทัพหลัง" (คนที่บ้าน) ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา หากไม่มีเธอผู้นี้ทุกสิ่งทุกอย่างคงยากที่จะสำเร็จลงได้

สุดท้าย ผู้อยู่เบื้องหลังอันยิ่งใหญ่ที่ต้องระลึกถึงพระคุณนิรันดร์ไปคือแม่ของผมเอง จากการที่ผมต้องกลับบ้านบ่อยขึ้นในระยะหลัง คำถามด้วยความห่วงใยที่ผมได้ยินอยู่เสมอ เช่น เทียนนี้ไปกินข้าวบ้านใครบ้าง ไปนอนบ้านใคร คนนั้นคนนี้สบายดีไหม ฯลฯ แม้คำถามเหล่านี้จะเป็นสิ่งปรกติธรรมดาของผู้เป็นแม่ แต่ก็เหมือนโอสถทางใจอย่างหนึ่งให้ผมรู้สึกได้ว่าชีวิตเรายังมีความหมายและไม่เฉยตายจนเกินไป

นายสันติ อิศรพันธุ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2550

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
บทที่	
1. บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	3
คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง.....	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	6
ระบบนิเวศปากแม่น้ำ.....	7
สภาพทางกายภาพเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มน้ำปากพอง (พ.ศ.2500-2540)	9
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ และนิเวศวิทยาของป่าจาก	12
ภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากต้นจาก ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพอง	16
3. ระเบียบวิธีการศึกษา.....	19
การเลือกพื้นที่ศึกษา	19
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน.....	21
ขอบเขตการศึกษา.....	21

ระเบียบวิธีวิจัย	22
- วิธีการเก็บข้อมูล.....	22
- วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	23
ข้อจำกัดของการวิจัย	23
4. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบนิเวศป่าจาก	24
4.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน	24
4.2 ระบบนิเวศป่าจากบ้านบางพระ	29
4.2.1 ระบบนิเวศในลำน้ำ.....	31
4.2.2 ระบบนิเวศในไร่นา	32
4.2.3 ระบบนิเวศในป่าจาก.....	33
4.3 ระบบเศรษฐกิจของชุมชน	35
4.3.1 การทำนา	36
4.3.2 การทำน้ำตาลจาก	41
4.3.3 การเย็บจาก.....	44
4.3.4 การทำน้ำส้มจากขาย	46
4.3.5 การตัดยอดจากสำหรับมวนบุหรี	46
4.3.6 การหาปลาในคลอง	47
4.4 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในระบบนิเวศป่าจาก	49
4.4.1 การจัดการป่าจาก	49
- การตัดแต่งต้นจาก	50
- การคัดเลือกพันธุ์ต้นจาก	51
4.4.2 การขุดคูคลอง.....	53
4.5 ประโยชน์จากป่าจาก : ภูมิปัญญาของชุมชน	54
4.5.1 การทำน้ำตาลจาก	54
4.5.2 การทำน้ำส้มจาก	60
4.5.3 การทำเหล้าพื้นบ้าน	61
4.5.4 อาหารการกินและรสนิยมของชุมชนป่าจาก	63

4.5.5	ขนมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับต้นจาก.....	65
	- เดือนสิบห้า (ขนมลา).....	65
	- ออกพรรษาทำต้ม	67
	- ขนมจาก	68
4.5.6	การใช้ประโยชน์จากใบจาก	69
4.5.7	ประโยชน์ทางอ้อมของระบบนิเวศป่าจาก.....	73
4.6	ป่าจากกับบ้านบางพระ : บทวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม.....	74
5.	การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าจากและผลกระทบต่อชุมชน.....	77
5.1	พื้นที่ลุ่มน้ำปากพรงกับการเปลี่ยนแปลง	78
5.1.1	การขยายตัวของพื้นที่นาทุ่ง.....	79
	- การให้เช่าที่ดินสำหรับทำนาทุ่ง	80
5.1.2	โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพรง	81
	- เชื้อนในความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน.....	82
	- ผลกระทบจากโครงการ	84
5.2	ผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าจาก	89
5.2.1	การลดลงของพื้นที่ป่าจากบ้านบางพระ : กรณีศึกษา.....	89
5.2.2	ปรากฏการณ์ต้นจากตาย	92
5.2.3	ปัญหาคุณภาพของน้ำ.....	93
5.2.4	ความหลากหลายของสัตว์น้ำลดน้อยลง	94
5.3	ผลกระทบต่อชุมชนและคนใช้ประโยชน์จากป่าจาก.....	94
5.3.1	ผลผลิตน้ำผึ้งจากลดลง	94
5.3.2	วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้าน	95
5.3.3	การใช้ประโยชน์จากป่าจากในด้านอื่น ๆ.....	97
5.4	การปรับตัวของชุมชนในปัจจุบัน	97
	- การช่วยเหลือจากภาครัฐ.....	100
5.5	วัฒนธรรมป่าจากในกระแสความเปลี่ยนแปลง	101

6. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	103
6.1 การใช้ประโยชน์จากป่าจากของชุมชนบ้านบางพระ.....	103
6.2 การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศป่าจากและผลกระทบต่อชุมชน.....	105
6.3 ข้อเสนอแนะ.....	107
6.4 แนวทางในการศึกษาครั้งต่อไป	108

ภาคผนวก

ก. สำเนาหนังสือของสำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช	109
ข. แดงการณณ์ ฉบับที่ 1 ของเครือข่ายคนลุ่มน้ำปากพ่อง	110
ค. การทำแบ่งขนมลาสูตรโบราณ	113
บรรณานุกรม.....	114
ประวัติการศึกษา.....	119